

Türkiye’de Hanehalkı Yoksulluğunun Nedenleri Üzerine Ampirik Bir Araştırma

Volkan GÜRSEL ¹, Hazal Özlem GÜNEŞLİ ²

Özet

Bu çalışma, Türkiye’de hanehalkı düzeyinde yoksulluğun belirleyicilerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmada, Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2023 yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılmış ve yenilenmiş OECD eşdeğerlik ölçeğine göre hesaplanan eşdeğer fert geliri medyanının %60’ı yoksulluk sınırı olarak kabul edilmiştir. Probit modeli kullanılarak yapılan analiz sonuçlarına göre, hanehalkı sorumlusunun eğitim düzeyindeki artış yoksulluk olasılığını anlamlı biçimde azaltmaktadır. Kadınların hanehalkı sorumlusu olduğu hanelerde yoksulluk olasılığı daha düşük bulunmuştur. Ayrıca, boşanmış ya da dul bireylerin sorumlu olduğu haneler, evli bireylerin yönettiği hanelere kıyasla daha düşük bir yoksulluk olasılığıyla ilişkilendirilmiştir. Buna karşın, çocuklu hanelerde yoksulluk olasılığı artmaktadır. Hanehalkı sorumlusunun emekli ya da işsiz olması da yoksulluk olasılığını artırmaktadır. Diğer yandan, hanehalkının ev sahibi olması, konutun kaloriferli ısıtma sistemine sahip bulunması ve hanede sigara ya da alkol tüketiminin varlığı, yoksulluk olasılığıyla negatif yönlü ve anlamlı ilişkiler sergilemektedir. Dikkat çeken bir diğer bulgu ise, sosyal yardım alan hanelerde yoksulluk oranlarının yüksek seyretmesidir; bu durum, mevcut sosyal yardımların yoksulluğu hafifletmede yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler: Hanehalkı Yoksulluğu, Yoksulluğun Belirleyicileri, Göreli Yoksulluk, Türkiye, Probit Model

Jel Kodu: I32, C25, D63

An Empirical Study on The Causes of Household Poverty in Türkiye

Abstract

This study aims to analyze the determinants of poverty at the household level in Türkiye. The research uses data from the 2023 Household Budget Survey conducted by the Turkish Statistical Institute, where the poverty threshold is defined as 60 percent of the median equivalent household income calculated according to the revised OECD equivalence scale. Based on the results of the probit model analysis, an increase in the education level of the household head significantly reduces the probability of poverty. Households headed by women are found to have a lower likelihood of poverty. Additionally, households led by divorced, or widowed individuals are associated with a lower probability of poverty compared to those headed by married individuals. In contrast, the likelihood of poverty is increasing in households with children. Retirement or unemployment among household heads also increases the probability of poverty. On the other hand, being a homeowner, living in a dwelling with central heating, and the presence of smoking or alcohol consumption within the household are negatively and significantly associated with likelihood of poverty. Another noteworthy finding is that poverty rates remain high among households receiving social assistance, indicating that current social support mechanisms are insufficient to alleviate poverty.

Keywords: Household Poverty, Determinants of Poverty, Relative Poverty, Türkiye, Probit Model

Jel Codes: I32, C25, D63

ATIF ÖNERİSİ (APA): Gürsel, V., Güneşli, H. Ö. (2026). Türkiye’de hanehalkı yoksulluğunun nedenleri üzerine ampirik bir araştırma. *İzmir İktisat Dergisi*. 41(3). 678-700. Doi: 10.24988/ije.1800898

¹ Araş. Gör. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Nilüfer / Bursa, Türkiye
EMAIL: vgursel@uludag.edu.tr **ORCID:** 0000-0003-4942-9978

² Bağımsız Araştırmacı, Nilüfer / Bursa, Türkiye **EMAIL:** hazalozlemgunesli@gmail.com **ORCID:** 0009-0000-4169-2881

1. GİRİŞ

Yoksulluk, ulusal ve küresel ölçekte varlığını sürdüren, çok boyutlu ve karmaşık bir sosyoekonomik sorundur. Genellikle toplumun ortalama harcama veya gelir düzeyine göre belirlenen eşikler aracılığıyla tanımlanan yoksulluk, salt ekonomik bir yoksunluk durumuyla sınırlı kalmayarak hukuki güvencesizlik, sosyolojik dışlanma, psikolojik iyi oluş halinin tahribatı ve bireylerin genel yaşam dengesinin bozulması gibi çeşitli boyutlarda tezahür etmektedir. Bu nedenle yoksulluk, yalnızca ekonomik göstergelerle analiz edilemeyerek, aynı zamanda evrensel bir vicdan muhasebesi gerektiren etik bir sorumluluk olarak da değerlendirilmelidir. Küresel düzeyde Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) ve Dünya Bankası (WB) gibi uluslararası kuruluşlar ile sivil toplum örgütleri, yoksulluğun azaltılması yönünde aktif mücadele sergilemektedir. Bu çabalar, yoksulluğun insan refahı üzerindeki yıkıcı etkilerini ortadan kaldırmak ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak amacıyla kritik önem taşımaktadır.

Yoksulluk araştırmalarında, kavramsal çerçevenin sınırlarının belirlenmesi temel bir önceliktir. Bu bağlamda yoksulluk, gelir dağılımı analizleri ile tespit edilirken, aynı zamanda alt gelir gruplarındaki bireylerin yaşam standartlarının, toplumun genel yaşam standartlarıyla mukayese edilmesi yoluyla da tanımlanmakta ve ölçülmektedir. Yoksulluk çalışmalarında, farklı ülkeler veya aynı ülke içindeki farklı zaman dilimleri arasında karşılaştırmalı analizlerin gerçekleştirilebilmesi amacıyla mutlak ve göreceli yoksulluk ölçüm yöntemleri literatürde sıklıkla başvurulan araçlardır (Gürsel, Levent, Selim ve Sarıca, 2000: 93; Zorlutuna ve Karapınar, 2022). Mutlak yoksulluk kavramının gelişimine 19. yüzyıl İngiltere'sindeki yoksulluk sorunu üzerine çalışmalar yapmış olan C. Booth ve B. S. Rowntree öncülük etmişlerdir. Göreceli yoksulluk kavramının gelişimine öncülük eden kişi ise yine İngiltere'deki yoksulluk konusunda çalışmaları bulunan P. Townsend olmuştur (Gölçek ve Organ, 2023: 74-76). Mutlak yoksulluk ölçümünde günlük kazanç miktarı ya da belirli bir tüketim sepetinin değerine göre belirlenen bir sınır esas alınırken göreceli yoksulluk ölçümünde hanehalkının gelir düzeyinin ortalama refaha göre konumu dikkate alınmaktadır. Refah ölçümlerinde kullanılan göreceli yoksulluk kavramı, ülkenin gelişmişlik düzeyine göre değişen belirleyicilere sahip olup, toplumun gelir veya harcama düzeyi standartlarının altında kaldığı durumu ifade etmektedir (Işık, 2022: 150-152; Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2024a).

Bununla birlikte, yoksulluk algısının bireylerin öznel deneyimlerine ve beklentilerine dayalı, karmaşık ve çok boyutlu bir kavram olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir. Bireylerin uzun süreli emekleri sonucunda yaşam standartlarına yönelik beklentilerindeki artış, yoksulluk algılarının da paralel olarak yükselmesine neden olabilmektedir. Bu durum, toplum ortalamasının üzerinde yaşam standartlarına sahip (örneğin, konut ve otomobil sahipliği, yüksek eğitim düzeyi gibi) bireylerin dahi, göreceli yoksunluk hissiyle kendilerini yoksul olarak algılamalarına yol açabilmektedir. Buna karşın, maddi yoksunluk içerisinde bulunan kesimlerin yoksulluk algısı, içinde bulundukları sosyoekonomik koşullara bağlı olarak yüksek düzeyde seyretmektedir (Zorlutuna ve Karapınar, 2022).

Küresel ölçekte yoksulluğun ölçümlenmesi amacıyla çeşitli endeksler geliştirilmiştir. Dünya Bankası, yoksulluk tanımlamalarında Satın Alma Gücü Paritesi (SAGP) kullanılarak belirlenen günlük gelir eşiğini temel almaktadır. Buna karşın, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Oxford Yoksulluk ve İnsani Gelişim Girişimi (OPHI) tarafından geliştirilen Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksinde eğitim, sağlık ve yaşam standardına ilişkin yoksunluklar dikkate alınmaktadır (Doğan, 2014: 19-20). Bu bağlamda, Birleşmiş Milletler (BM) kalkınma mücadelesi temel alınarak 1995 yılında gerçekleştirilen Sosyal Kalkınma Dünya Zirvesi'nde sosyal kalkınma hedefleri belirlenmiş, 2000 yılındaki devam oturumunda ise bu hedeflere ulaşmada yetersiz kaldığı yönünde fikir birliğine varılmıştır. Eylül 2015'te ise BM üye ülkeleri, sürdürülebilir kalkınmanın merkezine insanı yerleştiren dönüştürücü 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemini kabul ederek, yoksulluk sorununu 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi (SKH) arasında en üst sıralara taşıyarak uluslararası bir sorun olarak benimsemişlerdir. Ancak, COVID-19 pandemisiyle birlikte küresel yoksullukla

mücadeledeki ilerleme yavaşlamış ve salgın özellikle dezavantajlı kesimleri olumsuz etkilemiştir (United Nations, 2000; United Nations, 2024; United Nations, 2025).

Küresel yoksulluk ölçümlerine göre 2024 yılı itibarıyla, kişi başına günlük 2,15 dolarlık harcama eşiğine göre en alt sınır "aşırı yoksulluk" olarak tanımlanmaktadır ve dünya nüfusunun %8,5'i bu kategoride yer almaktadır. Daha gelişmiş ülkeler için belirlenen 6,85 dolarlık sınır baz alındığında ise dünya nüfusunun %44'ü bu yoksul grupta bulunmaktadır. Pandeminin özellikle yoksul ülkelere yoksulluk oranlarını artırdığı gözlemlenmiştir. Yoksul nüfusun yaklaşık üçte ikisinin Sahra Altı Afrika ülkelerinde yaşaması, yoksulluğun küresel dağılımındaki eşitsizliği açıkça ortaya koymaktadır (United Nations, t.y.; World Bank Group, 2024: 49-501; World Bank, 2024).

Türkiye'de yoksulluk sınırı üzerine yapılan çalışmaların öncülerinden olan Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ), belirlediği yoksulluk sınırının onurlu bir yaşam sürdürebilmek için gerekli olan asgari harcama düzeyini yansıttığını ifade etmektedir. Ancak, hane gelirlerinin bu sınırın oldukça üzerinde olması gerektiği vurgulanmasına rağmen, ücretler genellikle bu sınırın altında kalmakta ve bu durum, yetersiz beslenme ve sağlık sorunları gibi olumsuz sonuçları beraberinde getirmektedir (TÜRK-İŞ, 2025). Bu bağlamda, yoksulluğun bir sonucu olarak ortaya çıkan açlık, insan organizmasında neden olduğu tahribatlar nedeniyle, organizmaya yönelik bir şiddet eylemi olarak değerlendirilmektedir (Hatun, 2002).

Türkiye'de yoksulluk araştırmalarının mikro düzeyde analiz edilebilmesi için gerekli olan bireysel verilere erişim, 1933 yılında Ticaret Bakanlığı tarafından Ankara ölçeğinde işçi ve memur ailelerini kapsayan bir araştırma ile başlamıştır. TÜİK, 1964 yılında ilk olarak İstanbul, İzmir, Adana ve Ankara olmak üzere dört büyük ili kapsayan anket çalışmalarına başlamıştır. Kurum, 2002 yılından itibaren ise hanehalklarının tüketim ve harcama davranışlarının analiz edildiği Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi verilerini düzenli olarak yayımlamaktadır. (TÜİK, 2024b). Bu çalışma kapsamında da kullanılan Hanehalkı Bütçe İstatistikleri verileri, birey ve hane gelir-giderleri üzerinden yoksulluk analizi yapma olanağı sunmaktadır ve TÜİK tarafından düzenli olarak yayımlanmaya devam etmektedir.

Türkiye'de yoksulluk sorununun güncel durumuna (2023 yılını referans alan 2024 yılına ilişkin göstergeler kapsamında) bakıldığında, yoksulluk oranları farklı hane tipleri ve bireysel özellikler bağlamında çeşitlilik arz etmektedir. En düşük yoksulluk oranı tek kişilik hanelerde %6,5 gözlemlenirken, herhangi bir okul bitirmeyen bireylerde en yüksek yoksulluk seviyesi tespit edilmiştir. Dört yıllık panel veri sonuçları, toplumun genelinde %4,3'lük bir kesimin sürekli olarak yoksulluk sınırının altında kalmaya devam ettiğini göstermektedir (TÜİK, 2024c).

Bu çalışmanın temel hipotezi demografik ve sosyoekonomik değişkenlerin yoksulluk olasılığı üzerinde etkiye sahip olduğudur. Çalışma, hanehalkı düzeyinde hanehalkı sorumlusunun sosyoekonomik özellikleri ile hanenin demografik yapısının yoksulluk olasılığı üzerindeki etkilerini analiz etmektedir. Refah ölçütü olarak gelir tercih edilmiş ve yoksulluk sınırı medyan gelirin %60'ı olarak belirlenmiştir. Fert başına gelir hesabında hane büyüklüğü ölçüsü olarak, literatürde de yaygın olarak tercih edilen yenilenmiş OECD eşdeğerlik ölçeği kullanılmıştır. Literatürde sıklıkla incelenen hanehalkı sorumlusunun cinsiyeti, eğitim düzeyi, medeni durumu, temel faaliyeti ve işteki durumu gibi değişkenlerin yanı sıra, literatüre katkı sunmak amacıyla mülkiyet durumu, ısınma sistemi, sosyal yardımların etkisi ile alkol ve sigara tüketim alışkanlıkları da analiz kapsamına dâhil edilmiştir. Bu bağlamda, mevcut sosyal yardım mekanizmalarının yoksullukla mücadeledeki etkinliğine dair çıkarımlar elde edilmiştir. Çalışmada, mevcut güncel veri seti olan 2023 yılı Hanehalkı Bütçe İstatistikleri kullanılarak literatüre daha kapsamlı ve güncel bir perspektif sunulması hedeflenmiştir. Yoksulluk olgusunun Türkiye'deki mikro düzeydeki belirleyicilerini açıklamaya yönelik bu çalışmanın gelecekteki politika geliştirme süreçlerine ışık tutması da amaçlanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde literatür taramasına yer verilmiş, üçüncü bölümünde analiz yöntemi olarak tercih edilen probit modelin teorik çerçevesi açıklanarak kullanılan değişkenlerin tanımları ile istatistiksel özellikleri sunulmuştur. Dördüncü bölümde probit analiz sonuçları, bulguların literatürle karşılaştırılması ve marjinal etkilerin yorumlanması yer almaktadır. Sonuç bölümünde ise politika önerileri, çalışmanın kısıtları ve yeni çalışmalar için öneriler yer almaktadır.

2.LİTERATÜR

Yoksulluk, literatürde farklı bakış açılarıyla ele alınan sosyal ve ekonomik bir olgudur. Sosyoloji, siyaset bilimi ve ekonomi literatüründe yoksulluğun nedenlerine ilişkin farklı teorik yaklaşımlar bulunmaktadır. Bununla beraber kimi araştırmacılar çeşitli teorik yaklaşımları belirli başlıklar altında sınıflandırmıştır. Bradshaw'a (2007) göre literatürde yoksulluğu açıklayan beş temel teori bulunmaktadır. Bireysel eksiklikler teorisi yoksulluğun tembellik, kötü seçimler veya yetersiz beceriler gibi bireysel sorunlardan kaynaklandığını savunmakta, yoksulluk kültürü teorisi ise yoksulluğun üretken olmayan bir dizi inanç, değer ve becerinin nesiller boyunca aktarılmasıyla ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Siyasi-ekonomik yapı teorisi, yoksulluğun temel sebebini sistematik engeller veya ayrımcılıkla yoksul grupları işgücü piyasası, eğitim, sağlık gibi temel sosyal kurumlardan dışlayan ekonomik ve sosyal sistemler olarak görmektedir. Coğrafi farklılıklar teorisine göre yoksulluk refah ve gelir yaratmak için gereken nesnel kaynaklardan yoksun olan belirli bölgelerde yoğunlaşmaktadır. Birikimli ve döngüsel karşılıklı bağımlık teorisine göre ise yoksulluk bireysel sorunlar ve toplumsal eksikliklerin birbirini beslediği bir kısır döngüden kaynaklanmaktadır. Brady (2019) ise yoksulluğun nedenlerine ilişkin teorileri davranışsal, yapısal ve politik olmak üzere üç ana kategoriye ayırmaktadır. Davranışsal teoriler yoksulluğu bireysel tercihlerin ve kültürel etkenlerin bir sonucu olarak görmektedir. Yapısal teoriler, yoksulluğa yol açan temel etken olarak ekonomik ve demografik koşulları vurgulamaktadır. Siyasi teoriler ise yoksulluğu, güç ilişkileri ve kurumsal yapılar tarafından belirlenen, kaynakların nasıl dağıtılacağına ilişkin politikaların sonucu olarak ele almaktadır.

Literatürde yoksulluğun belirleyicilerine yönelik ampirik çalışmalarda, hanehalkı sorumlusunun demografik özellikleri, hanehalkı yapısı, konutun nitelikleri (büyüklük, ısıtma sistemi, tipi vb.) ve gelir-harcama düzeyleri gibi mikro ve makro düzeydeki çeşitli faktörler analiz edilmektedir. Bu faktörlerin yanı sıra kır-kent ayrımı ve coğrafi etkenler üzerine yürütülen araştırmalar da mevcuttur. Yabancı ve yerli literatürde yoksulluk ve belirleyici unsurlarına odaklanan bazı çalışmalar aşağıda sunulmaktadır.

Pakistan'da hanehalkı yoksulluğuna etki eden faktörleri ele aldığı çalışmada Shirazi (1995) lojistik regresyon yöntemini kullanmış olup, modelin bulgularına göre bir hanenin yoksul olma olasılığı, gelir sahibi sayısı ve hane reisinin eğitim düzeyiyle negatif, hanenin büyüklüğüyle pozitif ilişkilidir. Coulombe ve Mckay (1996) Moritanya'daki yoksulluğun belirleyicilerini analiz etmek üzere multinominal lojistik model tahmin etmişlerdir. Yazarlar düşük eğitim, bağımlı hanehalkı oranı ve kırsalda yaşamının hanehalkının yoksulluk olasılığını önemli ölçüde artırdığını bulmuşlardır. Datt ve Jolliffe (1999) 1997 yılı Mısır hanehalkı anketinden elde edilen verilerle yaptıkları çalışmada ortalama eğitim süresinin yükselmesinin ve ebeveynlerin eğitim düzeyinin artmasının yoksulluğun azalmasında önemli etkisi olduğunu belirlemişlerdir. Geda vd. (2001) Kenya için yoksulluk belirleyicilerini inceledikleri lojistik regresyon analizinde, eğitim düzeyinin artırılması, tarım dışı sektörlerin geliştirilmesi ve hanehalkı büyüklüğünün kontrol altına alınmasının genel yoksulluk düzeyini azaltmada önemli faktörler olduğunu ortaya koymuşlardır. Ayrıca çalışmada, aynı faktörlerin aşırı yoksullukla mücadelede çok daha kritik bir rol oynadığı tespit edilmiştir. Mukherjee ve Benson (2003) Malavi'de yoksulluğun belirleyicileri üzerine yaptıkları analizde, kadınların eğitim düzeyinin yükselmesinin ve tarım dışı sektörlerdeki istihdam olanaklarının artırılmasının yoksullukla mücadelede etkili olacağını belirlemişlerdir. Okwi vd. (2007) Kenya'da kırsal yoksulluğun mekânsal belirleyicilerinin inceledikleri çalışmada, mekânsal regresyon analizi tekniği

kullanılarak coğrafi faktörlerin yoksulluk üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, toprak tipi, arazi kullanım türü, yükseklik ve kamu kaynaklarına uzaklık gibi faktörler yoksulluk üzerinde önemli ölçüde etkilidir. Dartanto ve Nurkholis (2013) Endonezya'da yoksulluk dinamiklerini araştırdıkları çalışmada, kategorilere ayrılan yoksulluk değişkenine göre eğitim düzeyinin yoksulluktan çıkışta ve yoksulluğa geçişte belirleyici bir faktör olduğunu, mikro kredi olanaklarının, elektriğe erişimin ve hane nüfusunun istikrarının korunmasının yoksullukla mücadelede önemli rol oynadığını belirlemişlerdir. Biyase ve Zwane (2018) Güney Afrika'da yoksulluğun belirleyicilerini probit analiz yöntemiyle inceledikleri çalışmada, hanehalkı sorumlusunun eğitim düzeyi, cinsiyeti, medeni hali ve istihdam durumunun yoksulluk üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkileri olduğunu tespit etmişlerdir. Peng vd. (2019) Hong Kong'da yoksulluk belirleyicilerini kantil regresyon yöntemiyle araştırdıkları çalışmada aşırı ve derin yoksulların daha az yoksul olanlara göre yaşlılıktan daha olumsuz etkilendikleri bulgusuna ulaşmışlardır. Mdluli ve Dunga (2021) Güney Afrika için yaptıkları ampirik analizde hanehalkı sorumlusunun cinsiyeti, medeni hali ve yaşının yoksulluğun önemli belirleyicileri olduğu ve kız çocuklarının eğitime yönelik politikaların yoksullukla mücadeleye katkı sağlayacağı sonucuna ulaşmışlardır. Garza-Rodriguez vd. (2021) Meksika'da yoksulluk belirleyicilerini kantil regresyon yöntemiyle araştırmışlardır. Çalışmada, ülkenin güneyinde ikamet eden ve hanehalkı sorumlusu yerel dil konuşan hanehalkları için aşırı ve derin yoksulluk olasılığının daha yüksek olduğu, öte yandan hanehalkı sorumlusunun eğitim düzeyindeki artışın hanehalkı gelirini artırdığı sonucuna varılmıştır. Julia ve Beriso (2023) Etiyopya için yaptıkları lojistik regresyon analizinde hanehalkı sorumlusunun eğitim düzeyi, hanehalkının yaşadığı bölge ve tarım dışı sektörde (inşaat) işletme sahipliğinin hanehalkı yoksulluk olasılığını etkilediği, diğer yandan yeni işletme girişimlerinin devlet tarafından desteklenmesi ve kredi olanakları sağlanmasının yoksullukla mücadelede önemli olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Hanehalkı yoksulluğunu etkileyen etmenleri araştıran Canbay ve Selim (2010) kentsel yerleşimlerde yoksulluk riskinin kırsal yerleşimlere göre daha düşük olduğunu, hanehalkı büyüklüğünün artması, hanehalkı sorumlusunun yaşının ve eğitim seviyesinin artması, sosyal güvenceye sahip olmak gibi faktörlerin yoksulluk düzeyini azalttığını tespit etmişlerdir. Gelir ve tüketim harcamalarına göre hanehalkı yoksulluğunun belirleyicilerini araştıran Ayvaz Kızılgöl ve Demir (2010) hanehalkı sorumlusunun yaşının ve eğitim düzeyinin artmasının yoksulluk riskini azalttığını, hanehalkı birey sayısının artmasının ise yoksulluk olasılığını artırdığını belirlemişlerdir. Ayvaz Kızılgöl ve Üçdoğru (2011) tüketim temelli yoksulluk sınırı kullanarak gerçekleştirdikleri çalışmada hanehalkı sorumlusunun eğitim düzeyi arttıkça yoksulluk olasılığının azaldığı, hanehalkı büyüklüğü arttıkça yoksulluk riskinin arttığı ve hanehalkı sorumlusunun erkek olması durumunda yoksulluk riskinin daha düşük olduğu sonuçlarına ulaşmışlardır. Günlük tüketim harcaması ölçütüne göre hesaplanan yoksulluk riskini analiz eden Dal (2013) hanehalkı sorumlusu kadın olan, 64 yaş üzeri bireyler bulunan ve yüksek çocuk sayısına sahip hanelerde yoksulluk riskinin daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Dalgıç vd. (2015) yoksulluk geçişlerini (yoksulluğa giriş ve yoksulluktan çıkış) etkileyen faktörleri ele aldıkları çalışmada kalabalık ailelerin ve sosyal güvenlikten yoksun olmanın yoksulluk riskini artırdığı, eğitim seviyesinin artması ve hanehalkı sorumlusunun kadın olmasının ise yoksulluk riskini azalttığı sonucuna varmışlardır. Yoksulluk geçişlerinin ve kronik yoksulluğun belirleyicilerini araştırdıkları çalışmada Sigeze ve Şengül (2018) kronik yoksulluk riskinden korunmak için hanehalkı sorumlusunun sürekli bir gelire veya emekli gelirene sahip olmasının önemli olduğunu belirlemişlerdir. Araştırmanın bir diğer bulgusu, hanehalkı sorumlusunun kadın olduğu hanelerin, erkeklerin sorumlu olduğu hanelere kıyasla geçici ve kronik yoksulluk yaşama olasılığının daha düşük olduğudur. Ayrıca, hanehalkı sorumlusunun evli olması kronik yoksul olma ihtimalini artırıcı bir faktör olarak tespit edilmiştir.

Değirmenci (2020) TÜRK-İŞ yoksulluk sınırı verilerine göre İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) Düzey 1 bölgeleri için yapmış olduğu probit analizde hanehalkı sorumlusunun eğitim düzeyinin artmasının tüm bölgelerde yoksulluk olasılığını azalttığı sonucuna varmıştır. Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması verileriyle yaptıkları analizde Evcim vd. (2020) eğitim düzeyinin ve yaşın artmasının yoksulluk riskini azalttığı, işsizliğin, yevmiyeli çalışmanın, evli olmanın ve hane büyüklüğündeki artışın ise yoksulluk riskini artırdığı bulgularına ulaşmışlardır. Hanehalkı sorumlusunun demografik özelliklerinin yoksulluğa etkisini inceledikleri araştırmada Yakıcı Ayan ve Değirmenci (2021) hanehalkı sorumlusunun kadın olmasının, eğitim düzeyi ve yaşının artmasının yoksulluk olasılığını azalttığını belirlemişlerdir. Anova analiz yöntemi kullandıkları bölgesel araştırmada Şentürk ve Çelik (2021) medyan gelir üzerinden belirlenen yoksulluk eşiğine göre tek kişilik hanelerde yaşayan bireylerin, iki kişilik hanelerde yaşayanlara kıyasla anlamlı ölçüde daha düşük gelir düzeyine sahip olduklarını ve dolayısıyla daha yüksek bir yoksulluk riskiyle karşı karşıya olduklarını tespit etmişlerdir. Çalışmada ayrıca, tek kişilik hanelerde kadın bireylerin varlığı durumunda yoksulluk riskinin daha da arttığı gözlemlenmiştir. Hanehalkı tipinin yoksulluk üzerindeki etkisini incelediği çalışmada Gemicioğlu (2022) geniş ailelerde ve bağımlı çocuk bulunan ailelerde yaşayanların daha yüksek yoksulluk riski altında olduğunu saptamıştır. Beş ayrı yoksulluk sınıfı belirleyerek kantil regresyon yöntemi kullanan Van (2022) eğitim düzeyindeki artışın gelir düzeyini yükselttiğini, hane nüfusundaki artışın ise yoksulluğu derinleştirdiğini belirlemiş, ayrıca Karadeniz ve Doğu bölgelerinde yoksulluğun daha derin bir boyut kazandığını tespit etmiştir. Probit analizine dayalı olarak gerçekleştirdiği çalışmada Uğur (2023) bireylerin gelir yoksulu olma olasılığını belirleyen en önemli etkenin eğitim olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Yazar ayrıca en fazla işsizlerin gelir yoksulluğu ve maddi yoksunluk riski altında bulunduğunu, bireylerin sağlıklı olmasının ise yoksulluk olasılığını azalttığını belirlemiştir. Kronik yoksulluğun ele alındığı bir başka çalışmada Sağlam ve Uğur (2023) artan yaş ve eğitim düzeyinin yoksulluk olasılığını negatif yönde etkilediğini ortaya koymuştur. Buna ek olarak, evli bireylerde bekâr bireylere kıyasla hem kronik hem de geçici yoksulluk açısından anlamlı bir risk artışı saptanmıştır.

Yabancı ve yerli literatür incelendiğinde, yoksulluğu etkileyen faktörlerin ülkeye ve bölgeye göre farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Yapılan çalışmalarda yaygın olarak kantil regresyon, lojistik regresyon ve mekânsal regresyon modelleri tercih edilmekle birlikte, bu çalışmada probit model yöntemi kullanılmıştır. Probit model, yoksulluk riskini hesaplamak için ikili nitel bir model olması nedeniyle tercih edilmiştir. Ayrıca, bağımsız değişkenlerdeki bir birimlik değişimin yoksulluk olasılığını ne kadar değiştirdiğini gösteren marjinal etkilerin doğrudan yorumlanabilmesi, politika yapımında faydalı ve anlaşılır bilgiler sunması probit modelini bu çalışma için uygun kılmıştır. Literatürde kullanılan değişkenlere bakıldığında, hanehalkı sorumlusunun cinsiyeti ve eğitim düzeyi yoksulluğun önemli belirleyicileri olarak ön plana çıkmaktadır. Bu çalışma, literatüre katkı sağlamak amacıyla söz konusu değişkenlerin yanı sıra sosyal yardımların yoksulluk üzerindeki etkilerini ve alkol ile sigara kullanımının yoksullukla ilişkisini ele alarak yeni bakış açıları sunmaktadır. Bu açıdan çalışma, yoksulluk olasılığının belirlenmesinde Brady'nin (2019) sınıflandırmasıyla davranışsal, yapısal ve siyasi yoksulluk teorilerini birlikte ele alan çok boyutlu bir yaklaşıma sahiptir.

3.YÖNTEM

Bağımlı değişkenin birden fazla kategorik durumu ifade eden değişkenlerden oluşması halinde kukla değişkenler oluşturularak nitel tercih modelleri kullanılmaktadır. Nitel tercih modellerinde bağımlı değişken, 0-1 şeklinde aldığı değerlerle iki veya daha fazla seçenek arasından yapılan tercih durumunu ifade etmektedir (Akay ve Korkmaz, 2021: 193-194). Bu çalışmada yoksulluk riskini ölçmek üzere yoksul olma durumuna (1) yoksul olmama durumuna (0) değeri verilerek hanehalkının yoksulluk riski araştırılmaktadır. İkili tercih durumunda logit veya probit regresyon modelleri kullanılabilir. Logit modelde hata terimi lojistik dağılıma sahip iken, probit modelde hata terimi normal dağılımlıdır. Ancak her iki model uygulamada benzer sonuçlar vermektedir (Gujarati,

2016: 243-246). Probit model tercih edilen çalışmanın analizi STATA istatistiksel yazılımı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Ayrıca analizin sonuçlarının daha iyi yorumlanması için marjinal değerleri çalışmaya eklenmiştir.

Modelde kullanılan; y gelir düzeyini, x yoksulluk sınırını gösterir.

$$\text{Yoksulluk Riski} = \begin{cases} y > x = 0 \text{ yoksul değil} \\ y < x = 1 \text{ yoksul} \end{cases}$$

Probit modeli elde etmek üzere eşitlik (1)'deki kümülatif normal dağılım fonksiyonu kullanılmaktadır.

$$P_i = \frac{1}{\sqrt{2\pi}} \int_{-\infty}^{Z_i} e^{-\frac{s^2}{2}} ds \quad (1)$$

Eşitlik (1)'de P_i kukla değişkenin $D_i=1$ olma olasılığı, $Z_i = \beta_1 + \beta_2 X_{2i}$ ve s standartlaştırılmış bir normal değişkendir. Z_i , normal kümülatif dağılım fonksiyonunun tersi ($\Phi^{-1}(P_i)$) olarak modellenir ve bu eşitlik (2)'deki probit modeli verir.

$$Z_i = (\Phi^{-1}(P_i)) = (\beta_1 + \beta_2 X_{2i} + u_i) \quad (2)$$

Probit model maksimum olabilirlik yöntemi kullanılarak tahmin edilir ancak katsayılar doğrudan yorumlanamaz. X 'teki bir değişimin $P_i=1$ olasılığı üzerindeki marjinal etkisini hesaplamak için eşitlik (3) ile $\beta_2 f(Z)$ hesaplanmalıdır (Asteriou ve Hall, 2016: 263-264).

$$f(Z) = \frac{1}{\sqrt{2\pi}} e^{-\frac{1}{2}Z^2} \quad (3)$$

Çalışmada, TÜİK tarafından derlenen 2023 yılı Hanehalkı Bütçe İstatistikleri mikro veri setinden yararlanılmıştır.¹ Çalışmanın bağımlı değişkeni olarak söz konusu veri setinden elde edilen hanehalkı yıllık kullanılabilir geliri kullanılmıştır. Literatürde yaygın bir uygulama olarak, yıllık kullanılabilir gelir üzerinden medyan gelir hesaplanmakta ve bu medyan gelirin belirli bir yüzdesi yoksulluk sınırı olarak tanımlanmaktadır. Fert başına gelir hesaplanırken, literatürde de benimsenen bir yaklaşımla (örn. Sigeze ve Şengül, 2018; Evcim vd., 2020) eşdeğer hane büyüklüğünü dikkate alan ve daha gerçekçi bir yoksulluk analizi imkânı sunan yenilenmiş OECD eşdeğerlik ölçeği tercih edilmiştir. Buna göre, hanehalkı sorumlusu için 1, 14 yaş ve üzeri diğer fertler için 0,5 ve 14 yaş altı fertler için 0,3 ağırlıklandırma faktörleri kullanılarak eşdeğer hane büyüklüğü hesaplanmıştır. 10.688 hane için hanehalkı yıllık kullanılabilir geliri, yenilenmiş OECD eşdeğer hane büyüklüğüne bölünerek ilgili hanelerdeki eşdeğer fert geliri hesaplanmıştır. Elde edilen eşdeğer fert geliri medyan değeri 132.401,50 TL olarak belirlenmiş ve bu medyan gelirin %60'ı esas alınarak yoksulluk sınırı 79.440,93 TL olarak hesaplanmıştır.

Çalışmada kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenler, niteliksel (kategorik) yapıda olup, değişkenlerin analize dâhil edilmesi amacıyla oluşturulan kukla değişkenlere ait değerler Tablo 1' de sunulmaktadır.

¹ Veri setinin oluşturulma sürecinde, nihai örnekleme birimi olarak hanehalkı tercih edilmiş ve Tabakalı İki Aşamalı Küme Örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Sonuçların Türkiye popülasyonuna genellenebilirliğini sağlamak amacıyla, TÜİK tarafından Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine dayanarak hesaplanan güncel ağırlık katsayıları veri setine dahil edilmiş olup, analizde bu katsayılar doğrudan uygulanmıştır (TÜİK, 2024b)

Tablo 1: Değişkenler

Değişken	Türü	Değeri
Cinsiyet	Kategorik	Kadın:1 Erkek:0(Referans)
Eğitim Durumu	Kategorik	Okul yok İlkokul/Ortaokul Lise Önlisans Lisans ve lisansüstü (Referans)
Medeni Durum	Kategorik	Hiç evlenmedi Boşandı/Eşi öldü Evli (Referans)
Hane Tipi	Kategorik	Sadece eşler Çocuklu çekirdek aile Diğer hanehalkı Tek kişilik hanehalkı (Referans)
Temel Faaliyet	Kategorik	Emekli İş arayan Diğer faaliyet Çalışıyor (Referans)
İşteki Durum	Kategorik	İşveren Diğer iş Ücretli (Referans)
Mülkiyet Durumu	Kategorik	Var:1 Yok:0(Referans)
Isıtma Sistemi	Kategorik	Kalorifer:1 Diğer:0 (Referans)
Sigara Alışkanlık	Kategorik	Var:1 Yok:0 (Referans)
Alkol Alışkanlık	Kategorik	Var:1 Yok:0 (Referans)

Gelir Nakdi Sosyal Yardım	Kategorik	Var:1 Yok:0 (Referans)
Gelir Ayni Sosyal Yardım	Kategorik	Var:1 Yok:0 (Referans)
Yoksul	Kategorik	Yoksul:1 Yoksul Değil:0 (Referans)

Çalışmada bağımlı ve bağımsız değişkenlerin oluşturulması sürecinde, kategorik değişkenler için kukla değişkenler tanımlanmış ve 1-0 değerleri ile kodlanmıştır. Bu bağlamda, bağımlı değişken olarak belirlenen yoksulluk durumunun tanımlanmasında, hesaplanan yoksulluk sınırının altında kalan gözlemler 'yoksul' (1), üzerinde kalan gözlemler ise 'yoksul değil' (0) olarak kategorize edilmiştir. Analiz sonuçlarının yorumlanmasında, 'yoksul' kategorisi referans olarak alınmıştır. Cinsiyet değişkeni için 'kadın' (1) ve 'erkek' (0) şeklinde kodlama yapılırken, mülkiyet durumu, sigara alışkanlığı, alkol alışkanlığı, nakdi sosyal yardım geliri ve ayni sosyal yardım geliri değişkenleri için 'var' (1) ve 'yok' (0) şeklinde kukla değişkenler oluşturulmuştur. Ayrıca, ikiden fazla kategori içeren değişkenlerin her bir kategorisi için ayrı ayrı (1) ve (0) kodlu kukla değişkenler oluşturulmuştur. Örneğin, eğitim değişkeni için her bir eğitim seviyesine sahip olma durumu (1), olmama durumu ise (0) olarak kodlanmıştır.

Tablo2: Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Ortalama	Standart Sapma	Min.	Maks.
Yoksul	0,2181	0,4130	0	1
Cinsiyet	0,2490	0,4324	0	1
Okul yok	0,1133	0,3170	0	1
İlkokul/ortaokul	0,5022	0,5000	0	1
Lise	0,1932	0,3948	0	1
Önlisans	0,0562	0,2303	0	1
Hiç evlenmedi	0,0535	0,2250	0	1
Boşandı/Eşi öldü	0,1668	0,3728	0	1
Sadece eşler	0,2068	0,4050	0	1
Çocuklu çekirdek aile	0,5540	0,4970	0	1
Diğer hanehalkı	0,1164	0,3208	0	1
İş arayan	0,0305	0,1719	0	1
Emekli	0,1892	0,3917	0	1

Diğer faaliyet	0,1822	0,3860	0	1
İşveren	0,0290	0,1678	0	1
Diğer iş	0,1875	0,3903	0	1
Ev sahibi	0,6184	0,4857	0	1
Kalorifer	0,5939	0,4911	0	1
Sigara	0,5196	0,4996	0	1
Alkol	0,0764	0,2657	0	1
Nakdi sosyal Yardım	0,0816	0,2738	0	1
Ayni sosyal yardım	0,0908	0,2874	0	1

Tablo 2'deki değişkenlerin istatistiksel özelliklerine göre, hanehalkının yaklaşık %21,8'i yoksuldur. Cinsiyet değişkenine göre hane sorumlusu kadın olan hanelerin oranı %24,9'dur. Hanehalkı sorumlularının eğitim düzeyine bakıldığında, %11,3'ü hiç okula gitmemiş, yaklaşık %50,2'si ilkokul veya ortaokul mezunudur. Medeni durum incelendiğinde, hiç evlenmemiş %5,4 ve boşanmış veya eşi vefat etmiş %16,7 bireylerin toplam oranı %22,1 iken, bu da yaklaşık olarak %77,9'unun evli olduğunu göstermektedir. Hanehalkı tipi dağılımlarına göre hanelerin %55,4'ü çocuklu çekirdek ailelerden oluşmaktadır. Bu oran, anne ve babanın birlikte yaşadığı çocuklu haneler ile tek ebeveynli çocuklu haneleri kapsamaktadır. Hanehalkı sorumlularının yaklaşık %3'ü iş arama sürecinde iken yaklaşık %18,9'u emeklidir. Ayrıca örneklemdaki bireylerin yaklaşık %61,8'i ev sahibidir.

4.BULGULAR

Probit analiz sonuçları ve bu sonuçlardan hesaplanan marjinal etkiler Tablo 3'te sunulmaktadır. Probit katsayıları, bağımsız değişkenlerdeki bir birimlik değişimin gizli (latent) değişken üzerindeki yönünü ve büyüklüğünü, marjinal etkiler ise yoksulluk olasılığı üzerindeki doğrudan etkisini göstermektedir. Probit model sonuçları Wald Chi² testi ile modelin genel anlamlılığı açısından değerlendirilmiş, sonuçların anlamlı olduğu görülmüştür. Log likelihood değeri ise modelin veri uyumunu göstermektedir; daha yüksek (daha az negatif) değerler modelin uyumunun arttığını ifade eder. Modelin genel uyum istatistiklerini gösteren Pseudo R² =0,2615 olarak gerçekleşmiştir; bu değer, ikili tercih modelleri literatür standartlarında iyi ve kabul edilebilir bir açıklayıcılık gücüne işaret etmektedir.

Tablo 3: Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Probit Katsayısı	Marjinal Etki	Probit Güven Aralığı (%95) [Alt Sınır, Üst Sınır]	Marjinal Etki Güven Aralığı (%95) [Alt Sınır, Üst Sınır]
<i>Demografik Etkenler</i>				
Cinsiyet	-0,3326 (0,0588)***	-0,0717 (0,0126)***	[-0,4480 -0,2172]	[-0,0965 -0,0470]
Okul yok	1,2676 (0,0864)***	0,2734 (0,0183)***	[1,0981 1,4370]	[0,2374 0,3093]
İlkokul/ortaokul	0,7737 (0,0750)***	0,1668 (0,0161)***	[0,6265 0,9208]	[0,1352 0,1985]
Lise	0,5210 (0,0795)***	0,1123 (0,0171)***	[0,3650 0,6770]	[0,0787 0,1460]
Önlisans	0,2106 (0,1115)*	0,0454 (0,0240)*	[-0,0080 0,4293]	[-0,0017 0,0926]
Hiç evlenmedi	-0,1221 (0,0932)	-0,0263 (0,0201)	[-0,3049 0,0606]	[-0,0657 0,0130]
Boşandı/eşi öldü	-0,3902 (0,0603)***	-0,0841 (0,0129)***	[-0,5085 -0,2719]	[-0,1095 -0,0587]
Sadece eşler	-0,1576 (0,0736)**	-0,0340 (0,0158)**	[-0,3019 -0,0133]	[-0,0651 -0,0028]
Çocuklu çekirdek aile	0,1662 (0,0657)**	0,0358 (0,0141)**	[0,0373 0,2952]	[0,0080 0,0636]
Diğer hanehalkı	0,1089 (0,0705)	0,0234 (0,0152)	[-0,0294 0,2472]	[-0,0063 0,0533]
<i>Ekonomik Etkenler</i>				
İş arayan	0,8461 (0,0867)***	0,1825 (0,0184)***	[0,6760 1,0162]	[0,1463 0,2187]

Emekli	0,2297 (0,0491)***	0,0495 (0,0105)***	[0,1333 0,3261]	[0,0287 0,0703]
Diğer faaliyet	0,7578 (0,0638)***	0,1634 (0,0135)***	[0,6326 0,8830]	[0,1369 0,1899]
İşveren	-0,7035 (0,1704)***	-0,1517 (0,0367)***	[-1,0375 -0,3695]	[-0,2236 -0,0798]
Diğer iş	0,0259 (0,0477)	0,0055 (0,0102)	[-0,0675 0,1194]	[-0,0145 0,0257]
Ev sahibi	-0,2563 (0,0341)***	-0,0552 (0,0073)***	[-0,3232 -0,1893]	[-0,069 -0,0408]
Kalorifer	-0,6711 (0,0336)***	-0,1447 (0,0069)***	[-0,7371 -0,6052]	[-0,1583 -0,1311]
<i>Diğer Etkenler</i>				
Sigara	-0,1890 (0,0331)***	-0,0407 (0,0071)***	[-0,2540 -0,1241]	[-0,0547 -0,0268]
Alkol	-0,6544 (0,0832)***	-0,1411 (0,0179)***	[-0,8175 -0,4913]	[-0,1763 -0,1060]
Nakdi sosyal yardım	0,7626 (0,0565)***	0,1645 (0,0118)***	[0,6517 0,8734]	[0,1413 0,1876]
Ayni sosyal yardım	0,5258 (0,0536)***	0,1134 (0,0113)***	[0,4206 0,6309]	[0,0911 0,1357]
_Cons	-1,1751 (0,0971)		[-1,3655 -0,9846]	
Gözlem Sayısı = 10.688 Wald chi²(21) = 2011,37 Log pseudolikelihood = -4141,0119				
				Prob > chi² = 0,0000 Pseudo R² = 0,2615

Not: Parantez içerisindeki değerler Robust Standart Hataları vermektedir. İstatistiksel anlamlılık düzeyleri, p<(0,01) ise ***, p<(0,05) ise ** ve p<(0,1) ise * şeklinde ifade edilmektedir.

Demografik etkenlerin yoksulluk riski üzerindeki etkileri Tablo 3'ün ilk kısmında görülmektedir. Hanehalkı sorumlusunun cinsiyetine ilişkin katsayı negatif olup istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre referans kategori olan hanehalkı sorumlusunun erkek olduğu hanelere kıyasla hanehalkı

sorumlusunun kadın olduğu hanelerde yoksulluk olasılığı daha düşüktür. Bu sonuç Dalgıç vd. (2015), Sigeze ve Şengül (2018), Yakıcı Ayan ve Değirmenci'nin (2021) bulgularıyla uyumlu olmakla birlikte literatürdeki kimi çalışmalarda (Ayvaz Kızılgöl ve Üçdoğruk, 2011; Dal, 2013) elde edilen sonuçlarla çelişmektedir.

Eğitim durumu için lisans ve lisansüstü eğitim seviyesi referans alınmış olup daha düşük eğitim seviyelerinin yoksulluk olasılığını artırdığı tespit edilmiştir. Her eğitim seviyesi için istatistiksel olarak anlamlı bulunan katsayıların büyüklüğündeki düzenli azalış, hanehalkı sorumlusunun eğitiminin artmasıyla birlikte yoksulluk olasılığının azaldığını ortaya koymaktadır. Benzer biçimde literatürdeki birçok çalışma (Canbay ve Selim, 2010; Ayvaz Kızılgöl ve Demir, 2010; Ayvaz Kızılgöl ve Üçdoğruk, 2011; Dalgıç vd. 2015; Değirmenci, 2020; Evcim vd. 2020; Yakıcı Ayan ve Değirmenci, 2021; Uğur, 2023) eğitim durumunun temel bir yoksulluk belirleyicisi olduğunu teyit etmektedir. Medeni duruma ilişkin değişkenlerin katsayıları incelendiğinde, hanehalkı sorumlusunun boşanmış veya eşinin ölmüş olmasının, evli olma durumuna göre yoksulluk olasılığını azalttığı görülmektedir. Öte yandan, hanehalkı sorumlusunun hiç evlenmemiş olmasının yoksulluk olasılığı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunmamıştır. Ancak literatürdeki çalışmalar (Sigeze ve Şengül, 2018; Evcim vd. 2020; Sağlam ve Uğur, 2023) evli olmanın yoksulluk olasılığını artırdığı göstermektedir. Hane tipiyle ilgili değişkenlerden “sadece eşler” değişkeninin katsayısının negatif ve anlamlı olması, sadece eşlerden oluşan hanelerde yoksulluk riskinin, tek kişilik hanelere göre daha az olduğu anlamına gelmektedir. Buna karşılık, “çocuklu çekirdek aile” değişkeninin katsayısı pozitif ve anlamlıdır. Bu ise çocuk sahibi olan hanelerde yoksulluk olasılığının tek kişilik hanelere göre yükseldiğini ortaya koymaktadır. Dal (2013), Evcim vd. (2020) ve Gemicioğlu (2022) ile uyumlu bu sonuçlar hane tipinin etkisinin sadece büyüklüğe değil, çocuk varlığına da bağlı olduğunu göstermektedir.

Ekonomik etkenlere ilişkin sonuçlar incelendiğinde, hanehalkı sorumlusu çalışan hanelere göre yoksulluk olasılığının en yüksek olduğu haneler hanehalkı sorumlusu iş arayanlar olarak belirlenmiştir. Bu bulgu, Evcim vd. (2020), Yakıcı Ayan ve Değirmenci (2021) ve Uğur'un (2023) işsizliğin yoksulluk olasılığını yükselttiği yönündeki bulgularıyla uyum göstermektedir. Diğer yandan, hanehalkı sorumlusunun emekli olmasının da yoksulluk riskini artırdığı saptanmıştır. Bu, emekliliğin çalışmaya kıyasla önemli bir gelir kaybına neden olduğunu göstermektedir. İşveren değişkeni için negatif ve anlamlı bulunan katsayı, hanehalkı sorumlusu işveren olan hanelerde, hanehalkı sorumlusu ücretli olanlara göre yoksulluk olasılığının azaldığını göstermektedir. Hanehalkının ev sahibi olması yoksulluk olasılığını azaltmaktadır. Evin kaloriferli olmasının da yoksulluk olasılığını azaltan etkenlerden biri olduğu görülmektedir. Bu bulgu, kaloriferli ısınma sisteminin bir refah göstergesi olarak işlev gördüğü şeklinde yorumlanabilir.

Diğer değişkenlere ilişkin sonuçlar tablonun alt kısmında yer almaktadır. Sigara ve alkol alışkanlıklarının katsayıları negatif ve anlamlıdır. Böyle bir sonuç bu tür sosyal alışkanlıkların gelirle ilişkili olmasından kaynaklanıyor olabilir. Nitekim alkol kullanımı ile yoksulluk riski arasında bulunan negatif yönlü ilişki, literatürde alkol tüketimi ile gelir arasında pozitif yönlü ilişki bulunduğunu ortaya koyan çalışmalarla örtüşmektedir (Aydın, 2011; İpek, 2019). Bununla birlikte, bu ilişkinin yalnızca ekonomik faktörlerle sınırlı olmadığı ve gelirden bağımsız olarak psikolojik, kültürel ve sosyolojik etmenlere bağlı olarak da gerçekleşebileceği göz ardı edilmemelidir. Son olarak, ailenin sosyal yardım alması durumu ile yoksul olma olasılığı arasında pozitif yönlü, güçlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Benzer bir bulguya Dalgıç vd. (2015) tarafından da ulaşıldığı görülmektedir. Bu bulgu, sosyal yardımların yoksul hanelere yöneldiğine işaret ediyor olabileceği gibi sosyal yardımların temel amacı olan yoksullukla mücadelede başarılı olamadığı anlamına da gelebilir. Nitekim Türkiye’de sosyal yardımların yoksullukla mücadelede etkisiz ya da sınırlı etkiye sahip olduğunu belirten çalışmalar bulunmaktadır (Şeker ve Dayıoğlu, 2014; Dedeoğlu, 2022; Öztornacı ve Şengül; 2023).

Bağımsız değişkenlerin yoksulluk olasılığı üzerindeki doğrudan etkilerini yorumlayabilmek amacıyla hesaplanan marjinal etkiler, bir bağımsız değişkendeki bir birimlik değişimin, bağımlı değişkenin belirli bir sonucu alma olasılığında meydana getirdiği mutlak değişimi doğrudan ifade etmektedir. Tablo 3'te sunulan marjinal etkilere göre, hanehalkı sorumlusunun kadın olması, erkek olması durumuna göre yoksulluk olasılığını yaklaşık %7 oranında azaltmaktadır. Hanehalkı sorumlularının hiç okula gitmemiş olması yoksulluk olasılığını, referans grup olan lisans ve lisansüstü mezunu hanehalkı sorumlularına göre %27 oranında artmaktadır. Lisans ve lisansüstü mezunu hanehalkı sorumlularıyla kıyaslandığında, ilkokul ve ortaokul mezunları için yoksulluk olasılığı %16,6 oranında artarken, lise mezunlarında bu artış %11,2, ön lisans mezunlarında ise %4,5 kadardır. Hanehalkı sorumlusunun boşanmış veya eşinin vefat etmiş olması durumunda yoksulluk olasılığı, referans kategori olan evlilere kıyasla %8,4 oranında daha düşüktür. Hane tipi değişkenlerinin marjinal etki sonuçlarına göre, referans kategori olan tek kişilik hanelerle kıyaslandığında, sadece eşlerden oluşan hanelerde yoksulluk olasılığı %3,4 oranında azalırken çocuk sahibi olan hanelerde yoksulluk olasılığı %3,6 oranında artmaktadır.

Temel faaliyetle ilgili değişkenler incelendiğinde, çalışma durumuna göre yoksulluk olasılığını %18,2 ile en fazla yükselten durumun iş aramak olduğu görülmektedir. Emekli olanlar için ise yoksulluk riski çalışanlara göre yaklaşık %4,9 oranında daha yüksek olmaktadır. İş durumu değişkenlerine göre işveren olmak, ücretli çalışan olmaya kıyasla yoksul olma olasılığını yaklaşık %15,1 oranında azaltmaktadır. Ev sahibi olan hanelerde yoksulluk olasılığı ev sahibi olmayanlara kıyasla yaklaşık %5,5 oranında, kalorifer bulunan hanelerde ise yoksulluk olasılığı yaklaşık %14,4 oranında daha düşüktür.

Hanehalkı sorumlusunun sigara alışkanlığının bulunması durumunda yoksulluk olasılığının yaklaşık %4 ve alkol alışkanlığının bulunması durumunda ise yaklaşık %14,1 daha düşük olduğu görülmektedir. Yoksulluk olasılığı, nakdi sosyal yardım alan hanelerde yardım almayanlara göre yaklaşık %16,3, aynı sosyal yardım alan hanelerde ise yardım almayanlara göre yaklaşık %11,8 oranında daha yüksektir.

5.SONUÇ

Bu çalışmada, hanehalkı düzeyinde, hanehalkı sorumlusunun sosyoekonomik özellikleri ile hanenin demografik yapısının yoksulluk olasılığı üzerindeki etkileri incelenmiştir. Literatürde sıklıkla kullanılan değişkenlere ek olarak, mülkiyet durumu, ısınma sistemi, sosyal yardımlar ve tüketim alışkanlıkları (alkol ve sigara) gibi etkenler de yoksulluk analizi kapsamına alınmıştır. Çalışmada, 2023 yılı Hanehalkı Bütçe İstatistikleri kullanılarak literatüre güncel bir katkı sunulması amaçlanmıştır. Yoksulluk riskini modellemede probit modeli tercih edilmiştir. Çünkü bu ikili nitel model, marjinal etkilerin doğrudan yorumlanabilmesi sayesinde politika yapımına yönelik anlaşılır bilgiler sunmaktadır.

Elde edilen bulgular, hanehalkı sorumlusunun düşük eğitim düzeyinin yoksulluk üzerindeki en etkili değişken olduğunu göstermektedir. Nitekim hanehalkı sorumlusunun hiç okula gitmediği durumda yoksulluk riskinin, lisans ve lisansüstü mezunlarına göre anlamlı ölçüde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Dikkat çeken bir diğer bulgu, hanehalkı sorumlusunun kadın olmasının yoksulluk riskini azalttığı yönündedir. Ancak Türkiye'de kadın hanehalkı sorumluları, tek kişilik hanelerde ve kadınların yaşam beklentisinin erkelerden uzun olması nedeniyle ileri yaş (65+) grubunda daha yaygındır (World Bank, 2018: 35-36). Bu durum, tek kişilik hanehalkı için yoksulluk olasılığının, sadece eşlerden oluşan haneler dışındaki kategorilere göre daha düşük olduğu ve boşanmış veya eşini kaybetmiş olmanın yoksulluk olasılığını azaltıyor olduğu bulguları birlikte değerlendirildiğinde kadın hanehalkı sorumluları için yoksulluk riskinin daha düşük çıkmasının sebebi olabilir. Diğer yandan, sadece eşlerden oluşan hanelerde yoksulluk olasılığı azalırken, çocuklu hanelerde çocukların ekonomik yükü nedeniyle yoksulluk olasılığı artmaktadır.

Önemli bir başka bulgu, hanehalkı sorumlusunun iş arıyor olmasının yoksulluk olasılığı üzerindeki olumsuz etkisinin, diğer temel faaliyet değişkenlerine göre daha belirgin olmasıdır. Diğer yandan işverenler için yoksulluk olasılığının ücretli çalışan bireylere göre önemli ölçüde düşük olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar, işsizliğin yoksulluğun en güçlü nedenleri arasında yer aldığını, işletme sahipliğinin ise yoksulluğa karşı koruma sağladığını vurgulamaktadır. Ev sahibi olmak ve kalorifer kullanmak gibi konut refahına ilişkin göstergeler de yoksulluk olasılığını anlamlı biçimde azaltmaktadır. Nakdi ve ayni sosyal yardım alan hanelerde yoksulluk olasılığının daha yüksek olması da çalışmanın bulguları arasında yer almaktadır. Bu durum, mevcut sosyal yardım programlarının haneleri yoksulluk sarmalından çıkarmakta yetersiz kaldığı ve riskin devamına engel olamadığı şeklinde yorumlanabilir. Bir diğer olasılık ise sosyal yardımların hanehalklarının çalışma tercihini olumsuz etkileyerek yoksulluk olasılığını artırmasıdır. Ancak kesin bir yargıya varabilmek için istihdam ile sosyal yardımlar arasındaki ilişkilerin analiz edilmesi gerekmektedir.

Çalışmanın bulguları ışığında geliştirilebilecek politika önerileri konusunda öncelikle yoksullukla mücadelede eğitimde fırsat eşitsizliğinin azaltılmasının kritik bir öneme sahip olduğu ifade edilmelidir. Zira analiz sonuçları, eğitim seviyesi düşük olduğunda yoksulluk oranlarının daha yüksek olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Çocuklu hanelerde yoksulluk olasılığının artıyor olması, özellikle eğitim çağında çocuk bulunan hanelere odaklanan tedbirlerin önemine işaret etmektedir. Bu bağlamda, özellikle alt gelir grubundaki çocuklu hanelerin, kadınların ve diğer dezavantajlı grupların eğitim olanaklarına erişimini artıracak yapısal reformlar öncelikli olmalıdır.

Girişimciliğin teşvik edilmesi ve iş arayanlara işgücü piyasasında ihtiyaç duyulan becerilerin kazandırılmasına yönelik eğitim programlarının yaygınlaştırılması yoksullukla mücadeleye katkı sunacaktır. Sosyal yardım alan hanelerin, yardım almayan hanelere kıyasla daha yüksek yoksulluk olasılığı bulunması nedeniyle mevcut sosyal yardım programlarının kapsamının genişletilmesi, hedefleme etkinliğinin artırılması ve yardım miktarlarının yoksulluk sınırının üzerindeki bir yaşam standardını destekleyecek düzeye çıkarılması önem arz etmektedir. Konut sahipliğinin yoksulluk olasılığını azaltıyor olması düşük gelirli hanelere yönelik sosyal konut uygulamalarının yoksullukla mücadele politikalarının bir unsuru olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, eğitimde fırsat eşitsizliğini gidermeye, işsizlere mesleki beceri kazandırmaya ve düşük gelirli haneleri konut sahibi yapmaya yönelik uzun vadeli stratejiler ile sosyal yardımların kısa vadeli etkilerini birleştiren bütüncül bir politika yaklaşımı benimsenmelidir.

Çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk olarak, 10.688 hane verisiyle sınırlı olan örneklem büyüklüğü, bulguların genellenebilirliğini etkileyebilir. İkinci olarak, çalışmada elde edilen sonuçlar Türkiye geneli için hesaplanan medyan değer üzerinden değerlendirilmiştir. Ancak, yoksulluk tanımının bölgeler arasındaki sosyoekonomik farklılıklar nedeniyle değişkenlik gösterdiği göz önünde bulundurulmalıdır. Nitekim Değirmenci (2020) ve Van'ın (2022) çalışmalarında da görüldüğü gibi, analiz sonuçlarının bölgesel düzeyde farklılık gösterebileceği unutulmamalıdır. Bu nedenle, bölgesel düzeyde gerçekleştirilecek analizler ve bu analizlere dayalı olarak geliştirilecek politika önerileri ve uygulamalar, yoksullukla mücadelede daha verimli ve bağlamsal olarak uygun sonuçlar üretebilecektir. Zira bölgesel farklılıklar, yoksulluğun yerel dinamiklerini ve özgün ihtiyaçlarını daha iyi anlamayı ve buna yönelik daha etkili müdahaleler tasarlamayı mümkün kılacaktır.

BEYANLAR

FON / DESTEK BİLGİSİ

Herhangi bir fon desteği alınmamıştır.

YAZARLARIN KATKILARI

Birinci Yazar: Kavramsallaştırma, literatür taraması, yazım, düzenleme, denetim.

İkinci Yazar: Kavramsallaştırma, literatür taraması, veri toplama, analiz, yazım.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazarların beyan ettiği herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

VERİ KULLANILABİLİRLİĞİ

Veriler Türkiye İstatistik Kurumu'ndan alınan izin ile kullanılmıştır.

ETİK BEYAN

Çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir

YAPAY ZEKA (AI) KULLANIMI BEYANI

Bu çalışmada yapay zeka destekli araçlar kullanılmamıştır.

DECLARATIONS

FUNDING / SUPPORT INFORMATION

No financial support was received.

CONTRIBUTIONS OF AUTHORS

First Author: Conceptualization, literature review, writing, editing, proofreading.

Second Author: Conceptualization, literature review, data collection, analysis, writing.

CONFLICT OF INTEREST

The authors declare that there is no conflict of interest.

DATA AVAILABILITY

The data has been used with permission from the Turkish Statistical Institute.

ETHICAL STATEMENT

The study does not require ethics committee approval.

ARTIFICIAL INTELLIGENCE (AI) USAGE STATEMENT

No AI-based tools were used in this study.

KAYNAKÇA

- Akay, E. Ç. ve Korkmaz, Ö. (2021). *Sağlık verileri ile uygulamalı mikro ekonometri*. DER Yayınları.
- Asteriou, D. ve Hall, S. G. (2016). *Applied econometrics*. Palgrave Macmillan
- Aydın, K. (2011). Türkiye'de alkollü içki kültürü ve hanehalkı alkol harcamaları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(38), 335-347.
- Ayvaz Kızılgöl, Ö. ve Demir, Ç. (2010). Türkiye'de yoksulluğun boyutuna ilişkin ekonometrik analizler. *Business and Economics Research Journal*, 1(1), 21-32.
- Ayvaz Kızılgöl, Ö. ve Üçdoğruk, Ş. (2011). 2002-2006 yılları arasında Türkiye'de yaşam standartları ve yoksulluğa ilişkin mikro ekonometrik analizler. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25, 373-390.
- Biyase, M. ve Zwane, T. (2018). An empirical analysis of the determinants of poverty and household welfare in South Africa. *The Journal of Developing Areas*, 52(1), 115-130. <https://dx.doi.org/10.1353/jda.2018.0008>.
- Bradshaw, T. K. (2007). Theories of poverty and anti-poverty programs in community development. *Community Development*, 38(1), 7-25. <https://doi.org/10.1080/15575330709490182>
- Brady, D. (2019). Theories of the causes of poverty. *Annual Review of Sociology*, 45(1), 155-175. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-073018-022550>
- Canbay, T. ve Selim, S. (2010). Household poverty in Turkey. *Ege Academic Review*, 10(2), 627-649.
- Coulombe, H. ve McKay, A. (1996). Modelling determinants of poverty in Mauritania. *World Development*, 24(6), 1015-1031. [https://doi.org/10.1016/0305-750X\(96\)00017-4](https://doi.org/10.1016/0305-750X(96)00017-4)
- Dal, S. (2013). *Türkiye'de hanehalkı yoksulluğunu belirleyen etmenler* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Anabilim Dalı, Ankara.
- Dalgıç, B., Varol İyidoğan, P. ve Güven, A. (2015). Yoksulluk ve yoksulluk geçişlerinin belirleyenleri: Türkiye örneği. *Sosyoekonomi*, 23(24), 51-70.
- Dartanto, T. ve Nurkholis. (2013). The determinants of poverty dynamics in Indonesia: evidence from panel data. *Bulletin of Indonesian Economic Studies*, 49(1), 61-84. <https://doi.org/10.1080/00074918.2013.772939>
- Datt, G. ve Jolliffe, D. (1999). Determinants of poverty in Egypt, 1997. FCND Discussion Paper 75. <https://hdl.handle.net/10568/161292>
- Dedeoğlu, M. İ. (2022). *Türkiye'de sosyal yardımların yoksulluğa etkisi* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Değirmenci, N. (2020). Hanehalkı sorumlusunun yoksulluk olasılığını etkileyen demografik özellikleri: Düzey 1 bölgeleri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(39), 858-868. <https://doi.org/10.46928/iticusbe.753284>
- Doğan, E. (2014). Türkiye'de yoksulluğun ölçülmesi. *Kalkınma Bakanlığı Uzmanlık Tezi*, Yayın (2880).
- Evcim, N., Güneş, S. ve Karaalp-orhan, H. S. (2020). Türkiye'de hanehalkı göreceli yoksulluğunu etkileyen faktörler: Lojistik regresyon analizi. *Sosyoekonomi*, 28(43), 11-32. <https://doi.org/10.17233/sosyoekonomi.2020.01.01>
- Garza-Rodriguez, J., Ayala-Diaz, G. A., Coronado-Saucedo, G. G., Garza-Garza, E. G. ve Ovando-Martinez, O. (2021). Determinants of poverty in Mexico: A quantile regression analysis. *Economies*, 9(2), 60. <https://doi.org/10.3390/economies9020060>

- Geda, A., De Jong, N., Mwabu, G. ve Kimenyi, M. (2001). Determinants of poverty in Kenya: A household level analysis. *ISS Working Paper Series/General Series*, 347, 1-20.
- Gemicioğlu, S. (2022). Hanehalkı tipinin yoksulluk ve ekonomik zorluk çekme riski üzerindeki etkisi. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 8(2), 121-142. <https://doi.org/10.20979/ueyd.1072998>
- Gölçek, A. G. ve Organ, İ. (2023). Yoksulluk paradigmalarının evrimi: tarihsel ve kavramsal bir inceleme. *Politik Ekonomik Kuram*, Özel Sayı, 69-93. <https://doi.org/10.30586/pek.1318672>
- Gujarati, D. (2016). *Örneklerle ekonometri* (N. Bolatoğlu, Çev., 15. bs.). BB101 Yayınları.
- Gürsel, S., Levent, H., Selim, R. ve Sarıca, Ö. (2000). *Türkiye’de bireysel gelir dağılımı ve yoksulluk Avrupa Birliği ile karşılaştırma* (Yayın No. TÜSİAD-T/2000-12/295). Türkiye Sanayicileri ve İş Adamları Derneği.
- Hatun, Ş. (2002). *Çocuk hakları sözleşmesinin 13. yılında yoksulluk ve çocuklar üzerine etkileri*. Türkiye Tabipler Birliği.
- Işık, O. (2022). *Eşitsizlikler kitabı 2000’ler Türkiye’sinde gelir, tüketim ve değişim*. İletişim Yayıncılık.
- İpek, E. (2019). Türkiye’de alkol katılım ve tüketim kararları üzerine ampirik bir çalışma. *Sosyoekonomi*, 27(41), 57-70. <https://doi.org/10.17233/sosyoekonomi.2019.03.03>
- Jula, K. M. ve Beriso, B. S. (2023). Determinants of household poverty in Ethiopia. *Journal of Poverty*, 27(5), 391-403. <https://doi.org/10.1080/10875549.2022.2113589>
- Mdluli, P. ve Dunga, S. (2021). Determinants of poverty in South Africa using the 2018 general household survey data. *Journal of Poverty*, 26(3), 197-213. <https://doi.org/10.1080/10875549.2021.1910100>
- Mukherjee, S. ve Benson, T. (2003). The determinants of poverty in Malawi, 1998. *World Development*, 31(2), 339-358. [https://doi.org/10.1016/S0305-750X\(02\)00191-2](https://doi.org/10.1016/S0305-750X(02)00191-2)
- Okwi, P. O., Ndeng'e, G., Kristjanson, P., Arunga, M., Notenbaert, A., Omolo, A., Henninger, N., Benson, T., Kariuki, P. and Owuor, J. (2007). Spatial determinants of poverty in rural Kenya. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 104(43), 16769-16774. <https://doi.org/10.1073/pnas.0611107104>
- Öztornacı, B. ve Şengül H. (2023). Impact of social expenditures on multidimensional poverty in Turkey. *New Medit*, 22(3), 145-161. <https://doi.org/10.30682/nm2303h>
- Peng, C., Fang, L., Wang, J. S. H., Law, Y. W., Zhang, Y. ve Yip, P. S. (2019). Determinants of poverty and their variation across the poverty spectrum: Evidence from Hong Kong, a high-income society with a high poverty level. *Social Indicators Research*, 144, 219-250. <https://doi.org/10.1007/s11205-018-2038-5>
- Sağlam, B. ve Uğur, M. S. (2023). Türkiye’de kronik yoksulluğun belirleyicileri üzerine bir analiz. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 19(4), 931-952. <https://doi.org/10.17130/ijmeh.1309708>
- Shirazi, N. S. (1995). Determinants of poverty in Pakistan. *Pakistan Economic and Social Review*, 33(1/2), 91-101.
- Sigeze, Ç. ve Şengül, S. (2018). Türkiye’de yoksulluğun rassal etkiler multinomial logit model ile incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(4), 503-521. <https://doi.org/10.16953/deusosbil.413034>

- Şeker, S. D. ve Dayıoğlu, M. (2015). Poverty dynamics in Turkey. *Review of Income and Wealth*, 61(3), 477-493. <https://doi.org/10.1111/roiw.12112>
- Şentürk, O. ve Çelik, N. (2021). Türkiye'de hanehalkı yoksulluğunu etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *İstatistik Araştırma Dergisi*, 11(2), 56-70.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024a, Aralık). *Gelir ve yaşam koşulları araştırması metodolojisi hakkında genel açıklama*. Erişim Tarihi: 11.03.2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yoksulluk-ve-Yasam-Kosullari-Istatistikleri-2024-53714>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024b, Kasım). *Hanehalkı bütçe istatistikleri mikro veri seti 2023* [Veri seti]. Erişim Tarihi: 20.04.2025, https://biruni.tuik.gov.tr/yayin/views/visitorPages/yayinGoruntuleme.zul?yayin_no=661
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024c, Aralık). *Yoksulluk ve Yaşam Koşulları İstatistikleri, 2024*. Erişim Tarihi: 15.05.2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yoksulluk-ve-Yasam-Kosullari-Istatistikleri-2024-53714>
- Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (2025, 28 Şubat). *TÜRK-İŞ Şubat 2025 açlık ve yoksulluk sınırı*. Erişim Tarihi: 11.03.2025, <https://www.turkis.org.tr/turk-is-subat-2025-aclik-ve-yoksulluk-siniri/>
- Uğur, M. S. (2023). Türkiye için gelir yoksulluğu ve maddi yoksunluğun belirleyicileri: Çok durumlu probit modeli. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(1), 224-240. <https://doi.org/10.25287/ohuibf.1177542>
- United Nations. (2000). *Geneva 2000*. Erişim Tarihi: 19.05.2025, <https://www.un.org/conferences/social-development/geneva2000>
- United Nations. (2024, Mayıs 2). *Progress towards the sustainable development goals: Report of the Secretary-General (A/79/79-E/2024/54)*. United Nations General Assembly, Economic and Social Council. <https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2024/SG-SDG-Progress-Report-2024-advanced-unedited-version.pdf>
- United Nations. (2025). *Conferences / Social Development*. Erişim Tarihi: 19.05.2025, <https://www.un.org/en/conferences/social-development>
- United Nations. (t.y.). *Peace, dignity and equality on a healthy planet*. Erişim Tarihi: 17.03.2025, <https://www.un.org/en/global-issues/ending-poverty>
- Van, M. H. (2022). Türkiye'de yoksulluğun mikro düzeyde belirleyicileri: Kantil regresyon analizi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(2), 105-129. <https://doi.org/10.18074/ckuibfd.1151890>
- Yakıcı Ayan, T. ve Değirmenci, N. (2021). Hanehalkı sorumlusu ve yoksulluk: Probit model. *Journal of Management and Economics Research*, 19(1), 77-87. <https://doi.org/10.11611/yead.675290>
- Word Bank. (2018). *Turkey country gender assessment 2017*. Erişim Tarihi: 27.11.205, <http://documents.worldbank.org/curated/en/476491625118695424>
- World Bank. (2024). *Poverty, prosperity, and planet report 2024: Pathways out of the polycrisis*. World Bank Publications. Erişim tarihi: 20.04.2025, <https://hdl.handle.net/10986/42211>
- World Bank Group. (2024). *Pathways out of the polycrisis*. Erişim Tarihi: 11.03.2025, <https://www.worldbank.org/en/publication/poverty-prosperity-and-planet>

Zorlutuna, D. ve Karapınar, D. (2022). Türkiye’de subjektif yoksulluk belirleyicilerinin sıralı lojistik regresyon analizi ile incelenmesi. M. Mete & C. Şahin (Ed.), *İktisadi ve idari bilimlerde teori ve araştırmalar- II* içinde (ss. 1-14). Serüven Yayınevi.

© Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY NC) license.
(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

EXTENDED ABSTRACT

An Empirical Study on The Causes of Household Poverty in Türkiye

1. Introduction

This study aims to identify the determinants of household poverty in Türkiye and to analyze the impact of socioeconomic factors on the likelihood of being poor. The underlying assumption is that poverty in Türkiye cannot be explained solely by income deprivation; rather, it is closely linked to education, employment, housing conditions, and social policy mechanisms. In addition, the study evaluates the effectiveness of current social assistance schemes and seeks to provide updated policy insights for poverty alleviation.

2. Data Set and Method

The research is based on the 2023 Household Budget Survey microdata compiled by the Turkish Statistical Institute (TURKSTAT). The poverty threshold was defined as 60 percent of the median equivalent income, calculated using the revised OECD equivalence scale. Data from 10,688 households were analyzed using a probit regression model, enabling the estimation of the probability of being poor as a function of household head characteristics and household-level variables. Both coefficients and marginal effects were reported for interpretability. Independent variables included gender, education, marital status, household composition, employment status, housing ownership, heating system, smoking and alcohol consumption habits, and whether the household receives cash or in-kind social assistance.

3. Empirical Findings

The results reveal that education is the most powerful determinant of household poverty in Türkiye. As the education level of the household head increases, the probability of falling below the poverty line decreases sharply. Households headed by individuals with tertiary education have substantially lower risk compared to those with only primary or no formal education. This aligns with the strong association between educational attainment, labor market opportunities, and income security in the Turkish context.

Gender also emerges as a statistically significant determinant. Interestingly, households headed by women exhibit a lower likelihood of poverty compared to male-headed households. This finding may reflect the demographic composition of female-headed households in Türkiye, many of which consist of widowed, divorced, or elderly individuals. Similarly, marital status is influential: households headed by widowed or divorced individuals show lower poverty risk relative to those headed by married individuals.

Household composition plays a central role in shaping vulnerability. Childless nuclear households face considerably lower poverty risk, whereas nuclear families with children are significantly more vulnerable, reflecting the financial burden of childcare, education, and daily expenses. This finding underscores the importance of designing child-oriented social policies to mitigate the heightened risk borne by families with dependents.

Labor market status is another critical determinant. Unemployed household heads lead to the highest observed poverty risk compared to employed household heads. Retirement also increases the probability of poverty. In contrast, the risk of poverty is significantly lower in households headed by employers, demonstrating the protective effect of business income. These results emphasize that unemployment and insufficient pensions are among the strongest drivers of poverty, whereas business ownership provides protection against it.

Housing conditions exert strong influences on household welfare. Homeownership significantly reduces the probability of poverty. Access to central heating, used as an indicator of housing quality and infrastructural sufficiency, is also associated with a lower poverty risk. These findings demonstrate that poverty is not only an income-related phenomenon but also deeply connected to living conditions and asset accumulation.

Social assistance variables show that households receiving cash or in-kind support exhibit higher poverty risk. Although this confirms effective targeting—assistance is reaching the poor—it also reveals that existing social assistance programs are insufficient to lift households out of poverty. Such programs tend to mitigate immediate deprivation rather than promote long-term economic mobility or resilience.

4. Discussion and Conclusion

The findings strongly confirm that education is the single most powerful tool in combating poverty. Policies should prioritize reducing educational inequalities and ensuring equal access to schooling for disadvantaged groups. Long-term investments in education are essential to break the intergenerational cycle of poverty. Second, vocational skills training policies must be strengthened, as unemployment emerges as the most significant predictor of poverty. Third, social assistance mechanisms must be restructured to increase their effectiveness. Aid should be better targeted, amounts should be increased to exceed the poverty threshold, and programs should be integrated with education and employment policies to facilitate long-term poverty reduction. The pronounced protective effect of homeownership indicates the need for affordable housing policies. Finally, regional disparities should not be overlooked. Socioeconomic conditions in Türkiye vary significantly across regions, making it necessary to design localized and context-specific strategies rather than adopting one-size-fits-all national policies.

Overall, the study highlights that reducing poverty in Türkiye requires a multidimensional policy framework. Strengthening education, creating sustainable employment opportunities, improving housing conditions, and restructuring social protection systems are essential steps. Poverty should be viewed not only as an economic issue but also as a matter of social justice and equality, requiring comprehensive and inclusive policy responses.